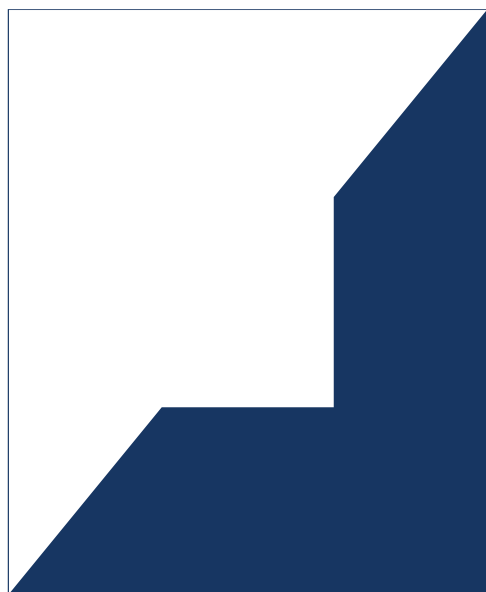

15 godina

SUBOTA / NEDELJA, 28–29. septembar 2019.

Danas

ЦЕНТАР ЗА СТУДИЈЕ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

CENTER FOR THE STUDIES OF THE UNITED STATES OF AMERICA

PETNAEST GODINA CENTRA ZA STUDIJE SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA FAKULTETA POLITIČKIH NAUKA UNIVERZITETA U BEOGRADU

Dragan R. Simić*,
Dragan Živojinović*

Centar za studije Sjedinjenih Američkih Država je osnovan 27. Septembra 2004. godine kao naučno-istraživački centar u okviru Univerziteta u Beogradu-Fakulteta političkih nauka. Centar za studije Sjedinjenih Američkih Država je rezultat zajedničkog ulaganja Univerziteta u Beogradu-Fakulteta političkih nauka i Odeljenja za odnose sa javnošću ambasade SAD u Srbiji.

Osnivač Centra za studije Sjedinjenih Američkih Država, kao jedinstvene ustanove iz oblasti područnih studija u Srbiji i regionu Zapadnog Balkana, je profesor Dragan R. Simić. Na ideju da utemelji jedan ovakav centar profesor Simić je došao tokom boravka na Univerzitetu Južne Karoline, SAD, u okviru Fulbrajtove programa o američkoj spoljnoj politici, u leto 2003.godine. U toku prvih petnaest godina svog postojanja, Centar za studije Sjedinjenih Američkih Država Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu je postao intelektualno jezgro za izučavanje američke spoljne i bezbednosne politike, društvene istorije i povesti političkih ideja, političkog, privrednog i pravnog sistema SAD, američkih vrednosti i popularne kulture i

Međunarodna konferencija „Srpsko-američki odnosi: Kako iskoristiti istoriju za bolju budućnost“: Centar za studije SAD, jun 2018.

srpsko-američkih odnosa. U okviru specijalističkih, magistarskih, specijalističkih akademskih i master studija SAD, u Centru je dosad odškolovalo 14 generacija amerikanista.

Centar za studije SAD Fakulteta političkih nauka u Beogradu je postao intelektualno jezgro za izučavanje američke spoljne i bezbednosne politike, društvene istorije i povesti političkih ideja, političkog, privrednog i pravnog sistema SAD, američkih vrednosti i popularne kulture i srpsko-američkih odnosa

celovito društveno obrazovanje bez poznavanja amerikanistike.

Oblici rada Centra su:

Naučnoistraživački projekti iz oblasti američke spoljne i bezbednosne politike, liberalne tradicije, političkog, privrednog i pravnog sistema, političke i društvene istorije, američke kulture i civilizacije,...

Organizacija međunarodnih konferencija, seminara, radionica, kurseva i škola iz oblasti delatnosti Centra;

Organizacija poseta i predavanja profesora iz SAD i drugih zemalja koje se bave pitanjima od značaja za rad Centra;

Rad na prevodenju i izdavanju knjiga i druge literature neophodne studentima američkih studija.

Sledeći decenije dobrih odnosa i prijateljstva Srbije sa Sjedinjenim Američkim Državama, svih ovih godina smo nastojali da pomenuta znanja približimo svima koji su zainteresovani: otuda, Centar je organizovao, naučne skupove, kongrese, letnje akademije, ugostio skoro pet stotina naučnika, uglednih ličnosti, vodećih političara iz Srbije, Sjedinjenih Američkih Država i zemalja regiona.

Kao deo nastojanja da se osnaži međunarodna saradnja Centra, 14. juna 2013. godine potpisan je Memorandum o razumevanju između Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka (Centra za studije

SAD) i Departmana za političke nauke Univerziteta Klemson iz Južne Karoline (Sjedinjene Američke Države). Potpisivanje Memoranduma o razumevanju je bio prvi korak u saradnji dve ustanove koja je od januara 2016. godine omogućila da desetak studenata sa Univerziteta Klemson provede jedan semestar u Centru za studije Sjedinjenih Američkih Država Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu kao deo njihovog programa studiranja u inostranstvu (Clemson University Study Abroad Program – Spring Semester in Belgrade).

Tokom boravka na našem Fakultetu od januara do maja, oni imaju priliku da slušaju i polažu pet predmeta koji su im kasnije po povratku u SAD priznati kao da su ih tamo polagali. Pored predmeta koji su deo fakultetskog kurikuluma na

Klemsonu (Spoljna politika SAD, Balkan: politika i sukobi, Evropske integracije i Međunarodna ekonomija), a koje izvode profesori Dragan R. Simić, Tanja Mišćević, Maja Kovačević i Ivan Vujačić, u okviru predmeta „Srpska kultura i istorija“, pored kursa srpskog jezika koji predaje profesorka Gordana Zalad, studenti imaju priliku da od različitih uglednih predavača čuju nešto više o istoriji, geografiji kulturi, hrani, muzici, arhitekturi, filmu, umetnosti naše zemlje.

* Fakultet političkih nauka
Univerziteta u Beogradu

Centar za studije Sjedinjenih Američkih Država Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu svojom ukupnom delatnošću stremi produbljivanju međusobnog razumevanja, razvijanju saradnje i prijateljstva između Srbije i Sjedinjenih Američkih Država, kao i reafirmaciji duge tradicije bliskih odnosa dve zemlje.

U našoj zemlji se decenijama, posebno tokom devedesetih godina dvadesetog stoleća, osećala praznina u izučavanju i poznavanju istorije, društva, politike i kulture vodeće zemlje sveta – SAD. U globalizovanim međunarodnim odnosima je skoro nezamislivo

TRIDESET GODINA OD PADA BERLINSKOG ZIDA I SRPSKO-AMERIČKI ODNOSI

Dragan R. Simić*

Dragan Živojinović*

U godini kada se širom zapadnog sveta obeležavaju tri decenije od pada Berlinskog zida, ne možemo a da se ne zapitamo da li je međunarodni poredak koji je stvoren na njegovim ruševinama više koristio pobedenima ili poraženima odnosno ko je zapravo pobedio u Hladnom ratu. Kolosalni rast kineske moći uspeo je da za svega četiri decenije od početka ekonomskih reformi u decembru 1978. godine od Pekinga stvori najobilniji takmac Sjedinenim Američkim Državama. Narodna Republika Kina danas izveze više za jedan dan nego što je tada izvozila za godinu dana a gradnja trećeg nosača aviona govori u prilog tome da će domaćaj kineske moći Kine uskoro biti globalan a ne samo regionalan. U tom smislu, Pol Kenedi, najveći živi istoričar uspona i pada velikih sila, označava dolazak kineske flote u vode Baltika 2017. godine kao najznačajniji geopolitički događaj u svetu te godine i kao vesnik mnogo dubljih promena u globalnoj ravnoteži snaga.

Ruska Federacija se od „Gorčakovljevskeg momenta“ devedesetih godina prošlog veka, koncentrisanja snaga i strateškog povlačenja koje je pratila užasna unutrašnja i ekonomska kriza, posle događaja od 11. septembra 2001. godine i naročito od rata u Avganistanu i Iraku, našla u sasvim drugačijoj poziciji. Zahvaljujući spletu povoljnih spoljašnjih okolnosti (pre svega američkim greškama i ogromnom povećanju cena nafte) i liderskih kvaliteta Vladimira Putina, Rusija se na velika vrata vratila u rang najvećih svetskih sila na način da danas nijedno važno svetsko pitanje ne može biti rešeno bez njenog pristanka. Složena situacija na Bliskom Istoku i Istočnoj Aziji, sistemska kriza i kriza samopouzdanja Evropske unije i generalno gledano onoga što se može označiti kao „Globalni Zapad“ dodatno usložnjavaju jedinačnu koja je pre samo tri decenije izgledala tako jednostavno: da je Hladni rat okončan, da je Zapad pobedio i da onom ko je pobedio pripadaju dividende pobeđe koje se moraju naplatiti na račun poraženih i onih koji su se našli na pogrešnoj strani istorije. Ipak, demokratija, slobodno tržište i globalizam, danas više nisu jedini uspešan model za organizovanje države i društva a moć više ne stanjuje samo u neboderima Njujorka i privlačnosti Epla i Majkrosofta već i u šljaštećim višespratnicama

Uprkos nesumnjivom napretku koje je čovečanstvo doživelo u poslednjih tridesetak godina, neke su države, orvelovski rečeno, i dalje ipak jednakije od drugih. U tom smislu, pouke iz prethodnih trideset godina mogu biti od koristi našim političkim odlučiocima

Godine „kada je zid pao a vindouz se podigao“: Mihail Gorbaciov i Đorđić Buš

Foto: EPA-EFE / BORIS ROESSLER

Tih godina „kada je zid pao a vindouz se podigao“ (Tomas L. Fridman) a u pogledu rasporeda moći, svet ušao u svoj „unipolarni trenutak“ (Čarls Krauthamer) sa Sjedinenim Američkim Državama kao predominantnom svetskom silom, započinje po Rahmanu, „doba optimizma“. Po njemu, pet su ključnih elemenata ovog razdoblja: 1) vera u demokratiju; 2) vera u prevlast tržišta nad državom; 3) vera da će tehnološki napredak do te mere promeniti svet da će nas sama tehnologija nužno dovesti do progressa, povećati sveopšti prosperitet i ubrzati proces globalizacije na svoprostor korist; 4) ideja „o demokratskom miru“ koji je onako „kantovski“, sam od sebe, dovesti do prestanka ratova između demokratskih država; i 5) verovanje da će u poslednjoj instanci američka vojska moći da pobedi bilo koju silu na zemaljskoj kugli.

Međutim, kao i uvek u istoriji, svaki hibris nalazi svoj nemezis i već od početka rata u Iraku 2003. godine, koji je poput „Sicilijanske ekspedicije“ iz vremena rata Atine i Sparte, u velikoj meri doprineo da se vera u sopstvenu svemoć i „mesijansku odabranost za upravljanje svetom“ poljulja za samo nekoliko godina a svih pet gore navedenih ključnih odlika „doba optimizma“ dovedu pod znak pitanja. Kad se ovome doda i ekonomska kriza iz 2008. godine te „uspon ostalih“ (Farid Zakarija), sasvim je jasno, upozorava nas Rahman, da smo iz „doba optimizma“ prešli u „doba anksioznosti“, kome se zasada ne nazire kraj. Paradoksalno, iako smo na pragu treće decenije 21. veka, svet zapravo preživljava ono što se hobsbaumovski može označiti kao „dugi dvadeseti vek“ a od sveta u kojem svako dobija („win-win svet“) došli smo do onoga što Rahman označava kao „svet nultog zbira“ („zero-sum world“) odnosno u kojem neko dobija, a neko ipak gubi. Štaviše, ne možemo da se ne složimo sa konstatacijom poznatog harvardskog istoriča-

ra Od Arne Vestada, koji na tragu onoga što je o svetu između dva svetska rata svojevremeno pisao čuveni britanski profesor međunarodnih odnosa, Edvard H. Kar, tvrdi da ne postoji automatska harmonija između onih koji imaju i onih koji nemaju u međunarodnim poslovima, bez obzira što je Hladni rat završen pre skoro trideset godina. Takođe, iako je sasvim jasno da više ne živimo u unipolarnom svetu, isto je tako jasno da ne živimo ni u sasvim multipolarnom svetu i svako pojednostavljivanje svetskih događaja na prirodnu ljudsku potrebu da sve stvari razumeju i svemu daju neki širi okvir i logično objašnjenje, u svetu u kojem živimo ipak idu na štetu realnog stanja stvari. Sjedinjene Američke Države jesu u procesu opadanja moći ali one su i dalje vodeća svetska sila a njihova moć i dalje snažno utiče na funkcionisanje međunarodnog sistema odnosno delovanje najvećeg broja njegovih aktera.

Srpsko-američki odnosi 1989–2019: Dugo plivanje uzvodno

Sve ove promene nisu naravno prošle bez štete po ljude na našim prostorima. Odnosi Srbije sa Sjedinenim Američkim Državama išli su od loših ka još lošijim da bi se sasvim sunovratili u vreme bombardovanja naše zemlje 1999. godine i opet dostigli najnižu tačku u vreme snažne američke

Foto: Reuters TV

„Majka svih naših grešaka“ za male i srednje države može biti kobna u njihovom suočavanju sa realnostima svetske politike

podrške jednostrano proglašenoj nezavisnosti Kosova 2008. godine. Kako i zašto je do toga došlo duga je priča ali je nesporna činjenica da su naše vladajuće političke elite, u ključnim godinama preobražaja međunarodnog sistema, posebno onim između 1989. i 1991/1992. godine, u velikoj meri pogrešno pročitale kuda se svet kreće. U odsustvu kontekstualne inteligencije, kao jedne od ključnih odlika uspešnog liderstva, ništa bolje se nije moglo ni očekivati.

Đozef Naj, poznati harvardski politolog, definiše kontekstualnu inteligenciju kao „kapacitet da se prepoznaju trendovi u suočavanju sa složnošću“ i kao „prilagodljivost prilikom pokušaja da se oblikuju događaji.“ Po njemu, tri ključne odlike kontekstualne inteligencije su: 1) razumevanju promenljivog okruženja; 2) sposobnosti da se kapitalizuje na trendovima („kovanje svoje sreće“); 3) prilagođavanju stila i konteksta potrebama sledbenika. Bez obzira na ponekad ne baš najpriateljskije namere druge strane i sve nepravde koje su prema nama počinjene tokom ovih trideset godina, ta „majka svih naših grešaka“ za male i srednje države može biti kobna u njihovom suočavanju sa realnostima svetske politike.

Uprkos nesumnjivom napretku koje je čovečanstvo doživelo u poslednjih tridesetak godina, neke su države, orvelovski rečeno, i dalje ipak jednakije od drugih. U tom smislu, pouke iz prethodnih trideset godina mogu biti od koristi našim političkim odlučiocima u jednom zanimljivom vremenu u kome se sada nalazimo, kada se istorija polako ali sigurno opet „zgusnjava“ a ljudski kapacitet da te promene u potpunosti shvati, ostaje ograničen kao i uvek.

* Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Kinu aktuelna administracija, ali i sve više značajnih političkih aktera u Vašingtonu vidi kao najveću dugoročnu pretnju američkim interesima: Donald Tramp i Si Đinping

Foto: EPA-EFE / ROMAN PILIPEY

polovini 2018. godine, vodeći se razlozima nacionalne bezbednosti, Tramp je uveo carine na uvoz solarnih panela, veš mašina, čelika i aluminijuma iz najvećeg broja zemalja. Ovaj potez je dočekan snažnim odobravanjem američkih proizvođača ali i ne toliko glasno izraženim neslaganjem predstavnika uvoznika ovih proizvoda. Usledio je odgovor najznačajnijih američkih trgovinskih partnera, Evropske unije, Kanade, Kine, Meksika koji su, suprotno očekivanjima Trampovih savetnika, uzvratili istom merom, uvodeći carine na uvoz soje, burbona, Harli Dejvidson motora i drugih proizvoda, stvarajući dodatne troškove za američke proizvođače i potrošače.

Pod posebnom paljbom predstavnika američke administracije ali i samog

SAD I MEĐUNARODNI TRGOVINSKI POREDAK POSLE 2016. GODINE

AMERIKA PRE SVEGA ILI AMERIKA PROTIV SVIH

Aleksandar Milošević*

Politika aktuelne američke administracije je uzdrmala postojeći međunarodni trgovinski poredak na više načina. Ipak, neslaganje Sjedinenih Američkih Država sa postojećim stanjem za pažljivije posmatrača ne predstavlja iznenađenje već se, u izvesnoj meri, može identifikovati kontinuitet sa trgovinskom politikom prethodnih američkih predsednika. Nezadovoljstvo sadašnjim obrascima trgovine i namera za njihovim redefinisanjem je prisutna još i kod Đorđača Buša mlađeg i Baraka Obame što postaje vrlo vidljivo ako se analiziraju zvanični trgovinski dokumenti američkih administracija od 2001. do 2019. godine.

Međutim, ono što razlikuje politiku Trampove administracije od one koju su vodili njegovi prethodnici, pored vrlo osobenog stila aktuelnog predsednika, je radikalnost u postupcima, prenaplaćavanje značaja američkog trgovinskog deficita i promovisanje pristupa po kome postojeći međunarodni trgovinski poredak i njegovi ključni akteri, koji su istovremeno i najznačajniji američki trgovinski partneri, iskorišćavaju SAD. Kada se problem formuliše na ovaj način, rešenje koje se samo po sebi nameće je namera za što bržim preoblikovanjem postojećeg poretka, u skladu sa interesima njegovog (još uvek) najznačajnijeg aktera, Sjedinenih Američkih Država. Međutim, pošto se delovanje SAD u ovom smeru ne dešava u političkom vakuumu, posledice koje proizvode aktivnosti usmerene na redefinisanje sadašnjih odnosa mogu uzrokovati ulogu Amerike u svetskim poslovima.

U vreme trajanja svoje predsedničke kampanje Donald Tramp je više puta ponavljao da su loši trgovinski sporazumi, koje su zaključili njegovi prethodnici, krivi za gubitak radnih mesta i rast trgovinskog deficita SAD. Suprotno očekivanjima, Tramp je ipak ton zadržao i posle preuzimanja predsedničke funkcije i u svom inauguralnom obraćanju, tvrdeći da SAD moraju „zaštititi svoje granice od pustošenja

drugih zemalja koje proizvode naše proizvode, krađu naše kompanije i uništavaju naša radna mesta“. Nova američka administracija je, dosledno obećanjima novog predsednika, povukla SAD iz Sporazuma o Transpacičkom partnerstvu, suštinski zaustavila pregovore o Severnoameričkom sporazumu o slobodnoj trgovini i sporazumu o slobodnoj trgovini sa Južnom Korejom. Međutim, iako pojedini komentatori političkih zbivanja hvalje doslednost aktuelnog američkog predsednika i njegovo ispunjavanje predizbornih obećanja, delovanje nove američke administracije je izazvalo nezadovoljstvo i rast zabrinutosti kod ekonomskih ali i političkih partnera SAD širom sveta.

Jedanaest država Pacifičkog regiona (među kojima su Australija, Vijetnam, Japan, Novi Zeland, između ostalih) je nastavilo da primenjuje sporazum o Transpacičkom partnerstvu i nakon istupanja SAD. Ovakav razvoj događaja suštinski dovodi u pitanje više puta proklamovanu privrženost SAD regionu Istočne Azije, i to za vreme značajnog ekonomskog rasta Kine i njenog sve vidljivijeg uticaja. U drugom delu sveta, suočivši se sa posledicama delovanja Trampove administracije, nemačka kancelarka Angela Merkel je zaključila da je „era u kojoj smo se u potpunosti mogli osloniti na druge završena, u određenoj meri“ i da Evropska unija mora uzeti „svoju sudbinu u svoje ruke“.

U nastojanju da ostvari veće koristi od trgovine, spreči da SAD budu „kasica prasicu koju svi pljačkaju“ i obezbedi „bolje trgovinske sporazume“, Trampova administracija je nastavila sa sprovođenjem spoljnotrgovinskog dela politike „Prvo Amerika“, postavljajući ekonomski nacionalizam u središte svoje ekonomske politike. Američka verzija novog ekonomskog nacionalizma u prvi plan stavlja razvoj bilateralnih trgovinskih odnosa i, po potrebi, unilateralno delovanje SAD, nasuprot multilateralizmu koji je proglašen potpuno neefikasnim i neadekvatnim sredstvom za zadovoljavanje američkih interesa. U prvoj

predsednika Trampa, našla se Svetska trgovinska organizacija kao simbol trgovinskog multilateralizma i stožerna organizacija međunarodnog trgovinskog poretka. Institucionalni izdanak Urugvajске runde multilateralnih trgovinskih pregovora, STO predstavlja rezultat višedecenijskih aktivnosti SAD na stvaranju međunarodnog trgovinskog sistema zasnovanog na pravilima. Odredbe koje se odnose na zaštitu određenih industrijskih proizvoda od dampinga i pravo na subvencije nekih kategorija poljoprivrednih proizvoda su, takođe, bile proizvod dugotrajnih napora američkih pregovarača. Iako su SAD ključni kreator postojećeg trgovinskog sistema i mehanizma za rešavanje trgovinskih sporova u okviru STO, nezadovoljstvo njegovim

Foto: EPA-EFE / MARIAN TREZZINI

Sjedinjene Države jesu tužene više puta nego druge članice STO, ali ipak nisu izgubile više sporova od drugih zemalja

funkcionisanjem je vrlo vidljivo iskazano. Sjedinjene Američke Države jesu tužene više puta nego druge članice STO ali ipak nisu izgubile više sporova od drugih zemalja. Više od 90 odsto žalbi mehanizmu za rešavanje sporova u okviru Svetske trgovinske organizacije ne bude prihvaćeno, bez obzira ko su strane u postupku. Prema podacima Kelto instituta i Atlantskog Saveta, aktivnosti Sjedinenih Američkih Država ne odstupaju od ovih podataka. Za razliku od svojih prethodnika, Trampova administracija je čak počela da razmatra i

povlačenje SAD iz Svetske trgovinske organizacije. Jednostrana odluka predsednika o napuštanju STO (bez saglasnosti Kongresa) bi verovatno bila osporena pred domaćim sudovima, što bi svakako imalo dugotrajne negativne posledice po američke ekonomske interese. U nameri da iskaže svoje nezadovoljstvo postojećim stanjem i podstakne razgovore o reformi ove institucije, američka administracija se nije saglasila sa imenovanjem novih članova u Apelacionom telu STO, što je gotovo onemogućilo njegovo funkcionisanje. Ipak, opstruktivno delovanje nije onemogućilo SAD da pred istim telom ulažu žalbe na nefer trgovinske prakse Evropske unije, Kine, Meksika i drugih članica Svetske trgovinske organizacije, što dugoročne američke namere, u najmanju ruku, čini nejasnim. Ovakvo ponašanje SAD, praćeno njihovom sklonošću ka bilateralnom pregovaranju ali i unilateralnom delovanju, budućnost STO čini neizvesnom, uvećavajući zabnju da trgovinski sistem zasnovan

Američka verzija novog ekonomskog nacionalizma u prvi plan stavlja razvoj bilateralnih trgovinskih odnosa i, po potrebi, unilateralno delovanje SAD, nasuprot multilateralizmu koji je proglašen potpuno neefikasnim i neadekvatnim sredstvom za zadovoljavanje američkih interesa

na opštevažećim pravilima biva menjan sistemom u kome najmoćniji akteri stvaraju pravila koja slabiji moraju da prihvate.

U okviru STO, posebna pažnja SAD je usmerena prema regulisanju trgovinskih odnosa sa Kinom. Trenutno je na snazi devedesetodnevni ultimatum koji je, suočena sa rastućim trgovinskim deficitom, američka administracija postavila STO s namerom da bude promenjeno određenje pojma „zemlja u razvoju“ koji pojedinim državama, uključujući i Kinu, omogućava preferencijalni tretman u međunarodnim trgovinskim odnosima. U suštini, američki spoljnotrgovinski establišment se najviše bavi Kinom, koju aktuelna administracija ali i sve više značajnih političkih aktera u Vašingtonu, nezavisno od političke pripadnosti, vidi kao najveću dugoročnu pretnju američkim interesima. Kina je, sa razlogom ili ne, optužena za primenu nefer trgovinskih praksi, krađu intelektualne svojine i manipulaciju valutom čija je posledica postojanje značajnog deficita SAD u bilateralnoj trgovini. Nastojeći da uvođenjem carina na kinesku robu primora Kinu da prihvati razmenu koja je prihvatljivija za SAD, Trampova administracija je postala akter trgovinskog konflikta sa ovom zemljom, što šteti američkim firmama i proizvodima negativne posledice po globalnu ekonomiju, stvarajući okruženje u kome bilateralni trgovinski ratovi postaju nova normalnost.

Čak iako su netačne tvrdnje, po kojima je delovanje sadašnjeg američkog predsednika više od svega vođeno namerom uništavanja nasleđa svog neposrednog prethodnika, što je između ostalih u presretnutim depešama istakao i Kim Darok, bivši britanski ambasador u SAD, delovanje aktuelne američke administracije je svakako izazvalo tektonske potrese u liberalnoj konstrukciji aktuelnog međunarodnog trgovinskog poretka. Koliko god njegovi zagovornici verovali u mogućnost povratka u prethodno stanje, čini se da to nije realno očekivati, ma koji kandidat da pobedi na predsedničkim izborima u SAD u novembru 2020.

* Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

TRAMP I REGAN – SLIČNOSTI I RAZLIKE

Ivan Vujčić*

Napadi 11. septembra 2001. su promenili prioritete spoljne politike SAD na duži rok. Dok je početkom veka fokus bio postavljanje prema osponu Kine on je pomeren zbog fokusa na terorizmu, ratu u Avganistanu i Iraku, te ograničavanju nuklearnog potencijala Severne Koreje i Irana. Posmatrano iz ugla američkih interesa, do današnjeg dana nije došlo do zadovoljavajućih ishoda u vezi ovih pitanja. Šta više, „arapsko proleće“, rat u Siriji, a pre svega finansijska kriza 2008. godine, za koji svet okrivlju je SAD, dodali su nove preokupacije. Iznad svega, osećaj da SAD počinju da gube vodeću poziciju u svetu zbog rapidnog ekonomskog i vojnog uspona Kine kao i nezadovoljstvo velikog dela srednje klase koja nije osetila realno ekonomsko napredovanje u poslednjih nekoliko decenija, dovelo je, na izborima 2016, do pobebe Donalda Trampa koju niko, pa ni sam kandidat, nije očekivao.

Predsednik Trump je na vlast došao bučnim protivljenjem etablismentu i pokušava da pokaže da je spreman da revidira mnoge uvrežene i, činilo se, nepromenljive stavove kojih su se ra-

Svet je mnogo povezaniji nego u njegovo vreme: Ronald Regan
Foto: EPA / J. DAVID AKE

nje institucija koje čine deo spoljnopolitičkog aparata SAD, taj utisak se pojačava.

Unilateralno podizanje carina na uvoz iz Kine, revidiranje NAFTA (North Atlantic Free Trade Agreement) sporazuma, carinjenje uvoza čelika i aluminijuma opravdavanjem razlozima nacionalne bezbednosti, u situaciji kada je taj uvoz više nego dominantno iz zemalja vojnih saveznika SAD, samo su neki od poteza koje je povukla nova administracija SAD, a koji su doprineli ovakvoj percepciji. Svi ovi potezi su, ako ne potpuno nelegalni, onda svakako nelegitimni u svetlu duha slobodne trgovine koja je regulisana multilateralizmom Svetske trgovinske organizacije (World Trade Organization), svojevremeno stvorenom na inicijativu SAD. Ako se svemu prethodnom doda i suspenzija sporazuma sa Iranom o kontroli njegovog nuklearnog programa, sporazuma koji je postignut uz značajno učešće evropskih saveznika, Rusije i Kine, pretnja sankcija evropskim firmama ukoliko nastave da rade u okviru sklopljenih sporazuma sa Iranom, te sukob sa EU u vezi carina, postaje očigledno da je stvoreno razilaženje između SAD i njenih vodećih evropskih saveznika kakvo nije postojalo od kraja II svetskog rata.

Što se tiče odnosa SAD sa Ruskom federacijom, oni su naglašeno protivurečni. S jedne strane, predsednik Trump polaže nade u direktne lične pregovore sa predsednikom Putinom, u skladu sa njegovim opisanim shvatanjem politike, dok s druge strane, zaosthrava sankcije, protjeruje diplomate i vojno se angažuje u Siriji gde su prisutne ruske vojne snage. Poslednje zaosthravanje odnosa najavljenom suspenzijom Sporazuma o

Reganova reforma je dovela do značajnih budžetskih deficita (1981) ali je kasnije korigovana (1986) kako bi se budžet uravnotežio. Ovaj tip prilagođavanja kod Trampa još nije na vidiku

značajne da dovode u pitanje celokupnu analogiju sa Reganovom politikom.

Prvo, Reganova reforma je dovela do značajnih budžetskih deficita (1981) ali je kasnije korigovana (1986) kako bi se budžet uravnotežio. Ovaj tip prilagođavanja kod Trampa još nije na vidiku. Drugo, Regan je udvostučio državni dug nešto malo preko polovine BDP-a, ali je on bio znatno manji nego danas. Sa Trampovom politikom, SAD će biti zadužene više nego na kraju II svetskog rata. Reganovoj politici je prethodila kriza, Trampovoj ekspanzija. Sve ovo vodi potencijalnom pucanju balona na berzi koje može izazvati novu recesiju na svetskom nivou.

Što se tiče protekcionizma, Regan je pokušao da zaštiti privredu SAD na dva načina. Jedan se sa stajao u dogovoru sa vodećim zemljama da intervenišu u cilju sprečavanja dalje apresijacije dolara (Plaza sporazum iz 1985). Ovo je trebalo da sa svoje strane spreči dalju eroziju bilansa plaćanja SAD i održi konkurentnost američke privrede. Drugo, u direktnim pregovorima sa Japanom je postigao dogovor o dobrovoljnom ograničavanju izvoza japanskih automobila na tržište SAD, kako bi zaštitio američku automobilsku industriju. Ovo je bitno drugačiji pristup od Trampovog, koji podiže carine i preti njihovim dodatnim podizanjem. Što se tiče dolara, Trump se nada depresiji kroz pritisak na Federalne rezerve (centralna banka SAD) da vodi ekspanzivnu monetarnu politiku.

Bitne razlike u odnosu na Reganovo vreme se ogleda kako u različitom pristupu tako i u potpuno drugačijem kontekstu. Regan je imao dobre odnose sa vodećim saveznicima, što Trampu nedostaje. Štaviše, vodeći evropski saveznici (Fran-

Kontinuitet administracije se ogleda pre svega u nastavku unilateralizma: Donald Trump
Foto: EPA / J. DAVID AKE

zni predsednici (republikanci i demokrate) držali decenijama. Ovo je vidljivo na čitavom nizu planova spoljne i trgovinske politike. Preduzeti potezi Trampove administracije mogu proizvesti mnogo veće posledice po SAD i svet, nego što se to moglo pretpostaviti na samom početku njegovog mandata. Tada je preovladavalo mišljenje da će njegova predizborna obećanja biti razvodnjena u susretu sa realnošću i realnim interesima SAD i njenih partnera. Štaviše, viđenje spoljne politike kao procesa trgovine i sklapanja poslova, uz često blefiranje, pretnje prekidom pregovora i zaosthravanja zahteva, dovelo je do percepcije SAD kao faktora nestabilnosti od strane međunarodne zajednice.

Novu administraciju i njene poteze možemo shvatiti kao kombinaciju kontinuiteta i diskontinuiteta spoljne politike SAD, ma kako to paradoksalno zvučalo. Kontinuitet se ogleda pre svega u nastavku unilateralizma kojem se u ovom veku okrenula Bušova administracija, ali i u njegovom radikalizovanju. Ovo se pre svega odnosi na sferu međunarodnih ekonomskih odnosa što je učinilo da se Trampova verzija unilateralizma vidi kao raskid sa glavnim tokovima američke spoljne politike u periodu posle II svetskog rata. Ako se tome doda i njegov stil ličnog pregovaranja čiji je sastavni deo ignorisanje i nipoštašava-

nuklearnim snagama srednjeg dometa (INF – Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty) od strane SAD uz obrazloženje da ga se Ruska Federacija ne pridržava već godinama, je posebno rizično i primer još jednog nedovoljno promišljenog i hirovitog poteza.

Pošto je Trump novopečeni republikanac, postavlja se pitanje: da li postoji sličnost između pristupa ovog predsednika i nekog drugog republikanskog predsednika? U odgovoru na ovo pitanje momentalno se pojavljuje analogija sa nekim stavovima, politikama i potezima Ronalda Regana. U čemu se nalaze sličnosti? Setimo se da su osnovne karakteristike Reganove ekonomske politike kresanje poreza i poreska reforma, masovni budžetski deficiti kojima je finansiran projekt „rata zvezda“ i protekcionizam. Na spoljnoj politici SAD, ma kako to paradoksalno zvučalo. Kontinuitet se ogleda pre svega u nastavku unilateralizma kojem se u ovom veku okrenula Bušova administracija, ali i u njegovom radikalizovanju. Ovo se pre svega odnosi na sferu međunarodnih ekonomskih odnosa što je učinilo da se Trampova verzija unilateralizma vidi kao raskid sa glavnim tokovima američke spoljne politike u periodu posle II svetskog rata. Ako se tome doda i njegov stil ličnog pregovaranja čiji je sastavni deo ignorisanje i nipoštašava-

cuska i Nemačka) nemaju više svoju centralnu banku jer su u evrozoni. Kada je u pitanju dogovor sa Japanom, Regan je tu našao izlaz iz potencijalnog institucionalnog sukoba oko spoljne trgovine. Naime, Regan je tražio uspostavljanje dobrovoljnih kvota kako bi izbegao pritisak Kongresa SAD da uvede carine na uvoz japanskih automobila i time stvori institucionalnu prepreku koja se teško ukida. Trump čini suprotno.

Na kraju, Regan je, posle inicijalne konfrontacije, krenuo u detant sa Sovjetskim Savezom. U konfrontaciji sa Kinom se ne vidi ni konzistentnost, ni fokusiranost, što otežava izlaz iz konfrontacije koju je Trump inicirao.

Sve ovo dovodi do potencijalne ekonomske recesije u svetu. Jedan od osnovnih razloga pada privredne aktivnosti u Nemačkoj je trgovinski rat između SAD i Kine, jer je izvoz u Kinu izuzetno značajan za Nemačku privredu. Već prisutna recesija u Italiji i usporavanje privrede Nemačke, dve zemlje koji su značajni spoljnotrgovinski partneri Srbije i čiji je kompanije su značajni strani investitori u Srbiji, mogu imati značajne negativne efekte na privredu. Svet je mnogo povezaniji nego u Reganovo vreme.

*** Ekonomski fakultet i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Autor je bio ambasador Srbije u SAD (2002–2009)**

TRI DECENIJE STRATEŠKOG SPOLJNOPOLITIČKOG IZBORA SRBIJE I NJEGOVE POSLEDICE

Dragan Đukanović*

Pad Berlinskog zida s kraja 1989. godine promenio je globalnu političku kartu, ali je uticao i na nove međunarodne okolnosti u do tada drastično podeljenoj Evropi. I dok su zemlje Srednje i Istočne Evrope polako preusmeravale vlastite spoljnopolitičke orijentacije uspostavljajući predominantno individualna strateška partnerstva sa Sjedinjenim Američkim Državama, tadašnja Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija tek je bila rastrgnuta između težnji slovenačkih i hrvatskih komunista da što pre napuste svoje „balkansko okruženje“ i najuticajnije struje srpskih komunista. Naime, oni su nakon Osmе sednice Saveza komunista Srbije krajem septembra 1987. godine smatrali da okretanje ka Zapadu generalno nije dobra spoljnopolitička opcija te da se i u izmenjenim geostrateškim okolnostima treba zadržati barem privid vlastite „nesvrstanosti“.

U tom smislu modifikovana nesvrstanost se predominantno odnosila na distanciranje od Zapada, ali i održavanje prividne ekvistance prema zvaničnoj Moskvi. No, nakon raspada Sovjetskog Saveza ovo je postalo posve nemoguće, a što je i potvrdila činjenica da Ruska Federacija nije uspeła da bude neprikosnoveni zaštitnik tzv. srpskih nacionalnih interesa tokom raspada Druge Jugoslavije. Takođe, takva „nesvrstanost“ nije bila imanentna ni tadašnjem Pokretu nesvrstanih jer je postojala izvesna kulturnoška distanca političkih elita Srbije u odnosu na njene članice.

Reperkusije takvog spoljnopolitičkog izbora nastavile su da se iskazuju i u kasnijim periodima neodlučnih političkih zaokreta prema Zapadu, oličenom pre svega u Sjedinjenim Američkim

Državama. Svi pokušaji resetovanja ovih odnosa i nakon 2000. godine nisu dali vidljive rezultate. Potrebu da se bude po svaku cenu drugačiji od Zapada potvrdilo je i proklamovanje vojne neutralnosti Srbije s kraja 2007. godine gde se iza nje suštinski krije pokušaj jačanja drugih činilaca sa Istoka, a pre svega Ruske Federacije.

Uoči raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u okviru jugoslovenskih komunista, kao i savezne vlasti, postojala su nastojanja da se tada već prevaziđena nesvrstana spoljnopolitička orijentacija zameni okretanjem ka Zapadu, a pre svega prema tadašnjoj Evropskoj ekonomskoj zajednici i Evropskoj asocijaciji za slobodnu trgovinu – EFTA. Iako je početkom septembra 1989. godine u Beogradu bio održan Deveti samit Pokreta nesvrstanih bilo je evidentno da ta spoljnopolitička koncepcija postaje sve manje atraktivna kako za jugoslovenske, tako i za republičke političke elite. Predsedništvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je tako polovinom 1989. godine utvrdilo posebnu izjavu u kojoj se potencirao evropski put zemlje, te su u tom smislu pominjane Evropska zajednica i Savet Evrope. Gotovo istovetni stavovi ponovljeni su i u aprilu 1991. godine u „Deklaraciji o evropskim integracijama“, koju je usvojila i Skupština SFRJ.

Ovaj prozapadni izbor neposredno uoči definitivnog raspada Druge Jugoslavije bio je zakasneli čin neposredno pred napuštanje federacije od strane Slovenije i Hrvatske i suštinskog prekomponovanja odnosa na ovom području. Srpske političke elite su s kraja 80-ih i početka 90-ih godina prošlog veka bile evidentno fokusirane na ono što se nazivalo procesom rešavanja srpskog nacionalnog pitanja, dok su u potpunosti prenebrele druge procese u tadašnjoj Evropi – od njenog ponovnog posthladnoratovskog objedinjavanja do nespornog izbora strateškog partnerstva postkomunističkih zemalja, ali i severnih postjugoslovenskih republika, sa Sjedinjenim Američkim Državama. Premda su, mora se priznati, SAD veoma dugo pokušavale da utiču na demokratsku transformaciju Druge Jugoslavije i toga se pridržavale gotovo do samog kraja 1991.

godine, stanje i nova realnost na ovom području sve je više pokazivalo da je to umnogome iluzorno. Tadašnji srpski predsednik Srbije, Slobodan Milošević u nekoliko je prilika odbijao sastanak sa poslednjim ambasadorom SAD u SFR Jugoslaviji, Vorenom Cimermanom (Warren Zimmermann). Prema kasnijim prisećanjima ovog diplomate on je isticao da nije nailazio na razumevanje kod predsednika Miloševića pre svega vezano sa statusom Albanaca na Kosovu (1990), ali ni kasnije kada je u pitanju bio kasniji razvoj krize u Hrvatskoj, kao i Bosni i Hercegovini (1991–1992). Ovo je suštinski predodredilo dalji tok odnosa između Vašingtona i Beograda. Međutim, Miloševićevi kasniji pokušaji da obnovi i ojača odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama i pored vidnog napretka u preddejtonskom periodu kasnije postaju gotovo u potpunosti nemogući, a posebno vezano za krizu na Kosovu 1998. i 1999. godine.

Treba istaći i da je Druga Jugoslavija nakon 1945. godine uspeła da sa Sjedinjenim Američkim

Potrebu da se bude po svaku cenu drugačiji od Zapada potvrdilo je i proklamovanje vojne neutralnosti Srbije s kraja 2007. godine gde se iza nje suštinski krije pokušaj jačanja drugih činilaca sa Istoka, a pre svega Ruske Federacije

Državama, posebno u periodu nakon rezolucije Informbira polovinom 1948. godine, osnažili odnose. To posebno potvrđuje period između 1953. i 1956. godine u vreme postojanja Balkanskog saveza, kojeg su činile Jugoslavija, Grčka i Turska. I kasniji spoljnopolitički odabir nesvrstanosti kao koncepta od strane jugoslovenskog rukovodstva posle 1961. godine nije a priori bio antizapadni, a ponajmanje antiamerički. No, pojedine savremene reinterpretacije nastanka i razvoja Pokreta nesvrstanih u srpskoj istoriografiji govore sasvim

Foto: EPA-PHOTO

Kasniji pokušaji bivšeg predsednika Srbije da obnovi i ojača odnose sa SAD postaju gotovo u potpunosti nemogući: Ričard Holbruk i Slobodan Milošević

drugačije. Opređenost za ubrzano rešavanje srpskog nacionalnog pitanja, kako se isticalo tada, od strane republičkih vlasti u Beogradu, ali i postupno atrofiranje saveznih institucija tokom 1990. i 1991. godine, doprinele su da kod javnog mnjenja pre svega u Srbiji osnaži antizapadno raspoloženje, oličeno pre svega kroz poglede na spoljnu politiku Sjedinjenih Američkih Država prema „uvodnoj fazi“ u jugoslovensku krizu. Ovakvo raspoloženje i dalje determiniše ključne trendove evropskih integracija nakon 2000. godine. Sve to naravno isključuje ne samo strateško partnerstvo sa Sjedinjenim Američkim Državama već i potpuno unapređenje ovih odnosa koji su i dalje u senci procesa raspada Jugoslavije i određenih zbivanja s tim u vezi (ubistvo braće Bitići 1999. godine, paljenje zgrade Ambasade SAD 2008., itd.).

Sa druge strane, Sjedinjene Američke Države su tokom faze koja je prethodila otpočinjanju oružanih sukoba na jugoslovenskom području bile u nekoj meri i nedovoljno involvirane u rešavanje odnosa između ovašnjih država u nastajanju. Odsustvo njihove odlučnije političke uloge u razdoblju između 1989. i 1991. godine pokazalo je da je raspad Jugoslavije bio veoma okrutan i surorv. Svojevrsno prepuštanje ovog područja diplomatskim aktivnostima tadašnje Ekonomske zajednice pokazalo se sasvim neadekvatnim i neefikasnim. To potvrđuje i činjenica da je tek značajniji diplomatski napor zvaničnog Vašingtona okončao ponajpre sukob u Bosni i Hercegovini u novembru 1995. godine. Slično se odnosilo i na mirnu reintegraciju istočnih delova Hrvatske iste godine, kao i završetak sukoba u današnjoj Severnoj Makedoniji u avgustu 2001. godine.

*** Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu**

USPON I PAD AMERIČKE MEKE MOĆI U JUGOSLAVIJI I SRBIJI

Radina Vučetić*

Amerika, kao vodeća sila 20. veka, sticala je svoju premoć na različite načine – dominirala je svetom vojno, ekonomski i tehnološki, a svoj uticaj je ostvarivala i kroz meku moć. Pojam meka moć (soft power) javio se 1990-ih sa značajnim studijama Džozefa Naja Bound to Lead: The Changing Nature of American Power (1990), Soft Power: The Means of Success in World Politics (2004) i The Powers To Lead (2008). Prema Džozefu Najju, meka moć neke zemlje počiva prvenstveno na tri izvora: njenoj kulturi, političkim vrednostima i spoljnoj politici. Amerika je svoju meku moć gradila na svim ovim izvorima, ali je kroz 20. vek u borbi „za srca i duše“ najdelotvorniji bio „izvoz“ američke kulture.

Na prostorima današnje Srbije, proces amerikanizacije i širenja američkih kulturnih uticaja počeo je kad i u Evropi, gostovanjem čuvenog „Bufalo Bila“, kada je

Amerika je pridobila „srca i duše“ Jugoslovena: Džez-ambasador Luj Armstrong nastupao je i u Beogradu
Foto: wikipedia / World-Telegram staff photographer
Tabak Perenc 2013

na svojoj evropskoj turneji 1906. ova atrakcija sa kaubojima, Indijancima i konjima obišla Kikindu, Zrenjanin, Pančevu i Vršac. Na samom početku 20. veka Bufalo Bil je u Evropi bio poznatiji od američkog predsednika, i dodatno je „podgrejao“ interesovanje za Di-

vliji Zapad, koje je već postojalo zahvaljujući literaturi – pre svega romanima Karla Maja.

Pokazalo se da su od početaka procesa amerikanizacije ovi prostori bili otvoreni za sve što je dolazilo iz Amerike, pa su tako u sledećem velikom talasu

amerikanizacije 1920-ih godina, Beograd, Srbija i Kraljevina Jugoslavija postali otvoreni za džez, američke igre čarleston, šimi, fokstrot, a tada počinje i dominacija holivudskih filmova u domaćim bioskopima. To je doba kada se osnivaju prvi džez orkestri Mickey Jazz, Jolly Boys, SADŽO, Melody Boys i The Hawaii Band, pojavljuju se američki stripovi, a 1929. u prestonici gostuje i tada najveća zvezda popularne kulture, Džozefina Bejker. Ako se pogleda Beograd tih godina, delovalo je da je američka popularna kultura svuda – u bioskopima, dansing salama, u modli... Opčinjena američkom popularnom kulturom, Milena Pavlović Barili slika Rudolfa Valentina i Džozefinu Bejker.

Sve ovo je još uvek bilo deo opšteg procesa amerikanizacije, koji se odvijao i bez velikog upliva američke države. U korišćenju javne diplomatije, Amerika je bila relativno spora u odnosu na velike evropske države. Uspom američke javne diplomatije počinje za vreme Prvog svetskog rata kada Vudro Vilson osniva Komitet za javno informisanje, ali pravi uspon ona doživljava za vreme Hladnog rata. Tada se kao važan politički akter aktivno uključuje američka javna diplomatija koja se bavi uspostavljanjem, razvijanjem i unapređivanjem odnosa sa drugim državama kroz „razmenu ideja“, tj. kroz kulturu, umetnost i obrazovanje. Tome je naročito doprineo Smit-Muntov zakon iz 1948, kojim se javna diplomatija izdvaja kao jedan od američkih prioriteta sa ciljem „da vlada SAD promovise bolje raz-

umevanje Amerike u inostranstvu, i da pojača međusobno razumevanje između naroda SAD i drugih naroda“. Osnivanje Informativne službe SAD (USIA) 1953. koja je vodila američku kulturno-prosvetnu politiku prema inostranstvu, dodatno je pomoglo institucionalizaciji javne diplomatije i širenju američkih uticaja kroz prikazivanje kulturnog, naučnog i tehnološkog blaga Amerike, dakle privlačenjem i pridobijanjem „srca i duša“ kroz javnu diplomatiju.

Osnivanjem USIA, u njenu nadležnost došlo su i ključne institucije američke propagande – radio Glas Amerike i američki informativni centri van granica Amerike, koji su se najčešće nalazili pri ambasadama SAD, a čiji je glavni zadatak bilo distribuiranje časopisa, knjiga, filmova, organizovanje izložbi, kurseva jezika i kulturno-prosvetne razmene, odnosno davanje stipendija. Po međunarodnom programu razmene na polju obrazovanja u realizaciji Stejt departamenta, u Ameriku je godišnje dolazilo na hiljade odabranih stipendista, koji su, kao gosti, učili, predavali, bavili se naučno-istraživačkim radom, sticali praktična iskustva i upoznivali različite aspekte američkog života. Najveći broj Fulbrajtovih stipendija u Evropi imala je Zapadna Nemačka, a Jugoslavija je bila odmah iza nje, što svedoči o značaju Jugoslavije u američkoj spoljnoj politici. Tokom socijalističkog perioda, širom Jugoslavije se mogao čuti glas Grge Zlatopera uz pozdrav slušaocima

UČETIĆ: USPON I PAD AMERIČKE MEKE MOĆI U JUGOSLAVIJI I SRBIJI

Nastavak sa strane 5

„Ovde Vašington, glas Amerike“, a iz mnogih kuća su odjekivali zvuci džez i rokenrola, što sa radija, što sa ploča od kojih su neke pozajmljivane iz Američke čitaonice.

Kao deo američke meke moći, na svetske turneje sredinom 1950-ih kreću džez-ambasadori Luj Armstrong, Dizi Gillespi, Beni Gudman i Dejv Brubek, pa tako, zahvaljujući jugoslovenskom okretanju Zapadu, ali i američkoj javnoj diplomatiji, najveće zvezde američkog džez sviraju u Beogradu – Dizi Gillespi (1956), orkestar Glen Miller (1957), Luj Armstrong (1959, 1965), Elia Fildžerald (1961), Kol Poter (1964), Vudi Herman (1966), a od 1971. se organizuje Beogradski džez festival na kome učestvuju Majlis Dejvis, Čarli Parker, Luj Armstrong, Dizi Gillespi, Rej Čarls... I pogled na svakodnevnicu mladih već 1950-ih i 1960-ih, ukazivao je na domete amerikanizacije – slušali su se džez i rokenrol, nosio se džins, pila se koka-kola, žvakale su se žvake, gledali američki filmovi.

Do velikih i krupnih promena dolazi i u visokoj kulturi – Fordov stipendista, Miodrag B. Protić organizuje Muzej savremene umetnosti po modelu Muzeja moderne umetnosti u Njujorku, a u Beogradu se organizuju izložbe američkog apstraktnog ekspresionizma i pop-arta, što je bilo nezamislivo u Istočnom bloku. Prevode se i dela najznačajnijih američkih pisaca, a uticaj američke nauke je prisutan na svim poljima.

Svojom mekom moći, Amerika je slala poruku o slobodi i pravu na izbor, bilo da se radilo o slušanju džeza, koji je bio prokažen na Istoku, gledanju holivdskih filmova, ili o banalnim stvarima poput odlaska u samoposluge, koje su širom Jugoslavije, poput one na Cvetnom trgu, modelovane po američkom modelu. Na taj način, američka javna diplomatija je kroz meku moć doprinostila poboljšanju jugoslovensko-američkih odnosa, ali i suštinskog prihvatanja američke kulture i američkog načina života, zahvaljujući čemu se menjalo celokupno društvo.

Kraj Hladnog rata i raspad Jugoslavije načinili su radikalan rez u inače dobrim srpsko-američkim odnosima. Amerika kao da je poverovala u Fukujaminu tezu o kraju istorije, i da je opšte prihvaćeno da je Amerika pobednik koji od pada komunizma predvodi novi, unipolarni svet, te da samim tim i nema mnogo razloga da javnoj diplomatiji posvećuje

Neko je naučio hladnoratovske lekcije. Dok se Amerika povlači i smanjuje broj programa, drugi su u ofanzivi, poput Kine, Rusije i Turske, koje povećavaju svoje prisustvo u Srbiji i koriste meku moć baš kao nekada Amerika, kada je bila na svom vrhuncu

je onoliko pažnje, koliko je to činila za vreme Hladnog rata. Broj zaposlenih u USA se stalno smanjivao, baš kao i njen budžet. Završni udarac USA je dobila 1999, kada je rasformirana i vraćena pod okrilje Stejt departmenta (kao Bureau of Educational and Cultural Affairs).

Godina u kojoj je rasformirana USA, koja je od 1953. učinila mnogo na promovisanju američkih vrednosti i demokratije u jednoj socijalističkoj zemlji, bila je i godina u kojoj je Srbija bombardovana od strane NATO i godina u kojoj su srpsko-američki odnosi pali na najnižu tačku od njihovog uspostavljanja. Zgrada Američke čitaonice, koja se nalazila u glavnoj prestoničkoj ulici, Knez Mihailovoj, tada je demolirana. I kada je kasnije došlo do poboljšanja odnosa, Američka čitaonica se više nikad nije vratila u veliku zgradu u glavnoj pešačkoj zoni, već je svoje aktivnosti svela na male prostorije Američkog kutka kao „podstanar“ u Domu omladine, što i simbolički označava promenu odnosa Amerike ne samo prema Srbiji, nego i uopšte prema ulozi i značaju javne diplomatije u američkoj spoljnoj politici.

Za to vreme, neko je naučio hladnoratovske lekcije. Dok se Amerika povlači i smanjuje broj programa, drugi su u ofanzivi, poput Kine, Rusije i Turske, koje povećavaju svoje prisustvo u Srbiji i koriste meku moć baš kao nekada Amerika, kada je bila na svom vrhuncu. Kako je primetio i Džozef Naj, „vorac“ ideje o američkoj mekoj moći, ona je u 21. veku, naročito posle intervencije u Iraku, u opadanju, što čini da se na globalnom nivou menja percepcija Amerike, te da je sve više negativnih pogleda na nju. Smanjenje značaja javne diplomatije u Americi otvara mnogo veće pitanje od pitanja budžeta i američke spoljne politike – ono otvara pitanje američke (pre)moći u 21. veku. Upravo zbog toga Naj predlaže dalje jačanje javne diplomatije, i to najviše putem „face to face“ kontakata kroz programe razmene, uz fokus na mlade ljude. Za srpsko-američke odnose to bi sigurno značilo novo poboljšanje odnosa, a promena ovakve politike na globalnom nivou pomogla bi promeni opšte percepcije Amerike, ali i pravljenju nove hijerarhije velikih sila u 21. veku.

* Centar za američke studije
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

POLITIKA ADMINISTRACIJE DONALDA TRAMPA PREMA ZAPADNOM BALKANU

Milan Krstić*

U prve (nepune) tri godine svog mandata, predsednik SAD Donald Tramp se veoma malo bavio regionom Zapadnog Balkana. Razgovori sa liderima regiona dešavali su se samo na marginama različitih multilateralnih skupova, a Donald Tramp nije primio u SAD na bilateralni sastanak šefa nijedne zapadnobalkanske države, niti je posetio ovaj region. Umesto njega, ulogu domaćina pri posetama na najvišem nivou preuzimao je potpredsednik Majkl Pens, ili neko još niži u hijerarhiji. U svojim odlukama i govorima, Tramp se veoma retko kada doticao našeg dela sveta. Najčešće je region u vezu sa Trampom dovođen anegdotalno – kada je na NATO samitu 2017. godine odgurnuo crnogorskog premijera Duška Markovića, ili kada je u jednom intervjuu godinu dana kasnije uzeo baš Crnu Goru kao primer države koja bi mogla neželjeno da uvede SAD u Treći svetski rat.

No, treba imati na umu da ovo i nije naročiti diskontinuitet, imajući u vidu da je slično bilo i za vreme Baraka Obame. Regionalni lideri su, po pravilu, morali da se zadovolje sastancima sa potpredsednikom Džozefom Bajdenom ili još nižim funkcionerima, a i sam Obama je o regionu govorio retko, pritom praveći i greške – kao onda kada je govorio o (u stvarnosti nikada održanom) referendumu kao legitimizacijskom osnovu za secesiju Kosova. Zapravo, još od 2001. godine i prestanka sukoba na Balkanu, a započinjanja istih na Bliskom istoku, a naročito od jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova – Amerika je svoju aktivnost u regionu značajno smanjila, a dirigentsku palicu prepusila Evropskoj uniji (EU). Ipak, deluje da administracija Donalda Trampa „hvata zalet“ za podizanje nivoa angažmana u regionu u odnosu na prethodnu deceniju i to zbog tri pitanja koja su visoko rangirana u spoljnojpolitičkoj agendi SAD: 1) nacionalne bezbednosti SAD i borbe protiv terorizma; 2) ekonomske dobiti i nadmetanja sa globalnim ekonomskim konkurentima; 3) političkog nadmetanja sa izazivačima poput Rusije i Kine.

Nacionalna bezbednost SAD

Iako Zapadni Balkan nije od esencijalne važnosti za bezbednost Amerike, i dalje postoji percepcija da

prelivanje pretnji iz ovog regiona može ugroziti i interese SAD. Ovog leta, Tramp je doneo i zvaničnu odluku kojom se konstatuje da je raniji ukaz predsednika Džoržda Buša Mladeg o proglašenju Zapadnog Balkana za region iz koga proističu pretnje za nacionalnu bezbednost SAD iz 2001. godine i dalje validan. Američka vojska je i dalje prisutna na Kosovu, Zapadni Balkan je jedna od najvažnijih tačaka na i dalje aktivnog migrantskoj ruti, a iz ovog regiona potiče i određeni broj pripadnika različitih terorističkih grupa, poput ISIS-a. Zato je američki interes stabilnost u regionu i prevazilaženje postojećih sporova – kako bi se u potpunosti relaksirao položaj američkih trupa u regionu, zatim kako bi se države osposobile za stabilno upravljanje migrantskim tokovima i sprečile izbijanje nove migrantske kriza koja bi pogodila čitavu Evropu (posredno i SAD), te kako bi se preventivno radilo na otkrivanju ćelija za vrbovanje terorista i kako bi se kroz stabilnost smanjio potencijal za radikalizaciju lokalnog stanovništva i

Najviša poseta nekog američkog zvaničnika Crnoj Gori u istoriji bilateralnih odnosa: Majkl Pens i Duško Marković u Podgorici 2017. Foto: EPA, MONTENEGRO GOVERNMENT POOL

odlazak u ovakve grupe. Zbog toga ne treba da čudi što je predsednik Tramp februara ove godine direktno pisao predsedniku Srbije Aleksandru Vučiću i kosovskom predsedniku Hašimu Tačiju, te što je početkom septembra imenovao iskusnog diplomatu Metjuja Palmera za specijalnog izaslanika za Balkan – a sve sa namerom da se dijalog Beograda i Prištine ubrza. Pored toga – eventualno postizanje sporazuma uz aktivnu američku ulogu tokom naredne godine donelo bi Trampu izvesne poene u predvečerje predsedničkih izbora u SAD, kao prvi sveobuhvatni sporazum o rešavanju konflikta postignut uz američku pomoć za vreme njegovog mandata.

Ekonomska saradnja i nadmetanje sa globalnim ekonomskim konkurentima

Ekonomska dobit SAD u saradnji sa spoljnim partnerima bila je jedna od ključnih tema koju je Donald Tramp artikulisao u svojoj predizbornoj kampanji, a takođe i jedan od prioriteta u dosadašnjem radu njegove administracije. Najbolja potvrda za važnost ovog pitanja jeste činjenica da je, zbog želje da smanji deficit u međusobnoj ekonomskoj razmeni i poveća američki izvoz, Tramp ušao i u rizični trgovinski rat sa još jednim ekonomskim džinom – Narodnom Republikom Kinom. Iako je ekonomska saradnja sa Zapadnim Balkanom iz ugla ukupne američke privredne razmene sa inostranstvom prilično zanemarljiva, postoji znatan potencijal za unapređenje. Ekonomski uticaj Rusije i, naročito, Kine u regionu je umnogome porastao u poslednje vreme, a Donald Tramp je neko ko relativne dobitke u trgovini očigledno doživljava veoma

Političko nadmetanje sa Rusijom i Kinom

Predsednik Tramp je u kampanji najavljivao „detant“ u odnosima sa Rusijom, a pokušao je i u praksi da napravi više koraka u ovom pravcu. Međutim, spoljnu politiku SAD ne kreira isključivo predsednik, pa su tako mnogi faktori – od usvajanja zakona o sankcijama prema Rusiji od strane Kongresa, do unutrašnjeg pritiska kroz takzvanu „Milerovu istragu“ o mešanju Rusije u izborni proces 2016. godine – formalno ili faktički vezali ruke Trampu za uspešnije delovanje. Usled ovakvog ishoda, a u duhu Strategije nacionalne bezbednosti SAD iz 2017. godine koja više naglasak stavlja na realpolitičko nadmetanje sa velikim silama – deluje da će Amerika nastojati u budućnosti da oponira uticaju Kine i, naročito, Rusije u ovom regionu. Ključna uloga u rešavanjima krize u Severnoj Makedoniji, intenziviranje javnodiplomatske aktivnosti u Srbiji, prijem Crne Gore u NATO i simbolički važna poseta potpredsednika Pensa ovoj državi (najviša poseta nekog američkog zvaničnika Crnoj Gori u istoriji bilateralnih odnosa) kao i najavljeno intenziviranje aktivnosti u dijalogu Beograda i Prištine – sve ove aktivnosti svedoče o povećanom stepenu političkog angažovanja Amerike u regionu i pokušajima da se smanji „manevarski prostor“ za delovanje američkih izazivača Rusije i Kine na ovim prostorima.

Održivost tri elementa pred izazovom personalnih promena u SAD

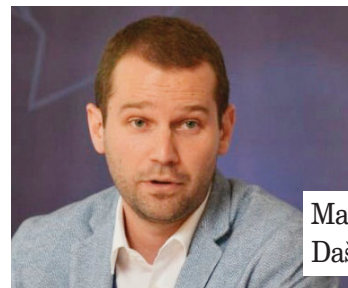
Relativnu stabilnost američkog delovanja baziranog na ova tri elementa pokazuje nam i činjenica da personalne promene na ključnim mestima za sprovođenje spoljne politike SAD prema našem regionu nisu dovele do velikih zaokreta, uprkos tome što ih je u ove nepune tri i po godine bilo zaista mnogo. Od početka Trampovog mandata do danas promenila su se dva državna sekretara (Reks Tileron i Majkl Pompeo), dva sekretara odbrane (Džim Matis i Mark Esper) i čak četiri savetnika za nacionalnu bezbednost (Majkl Flin, H.R. Mekmaster, Džon Bolton, Robert O'Brajen). I na nižim pozicijama koje su od ključne relevantnosti za naš region došlo je do promena, pa je tako pomoćnik državnog sekretara za Evropu i Evroaziju bio je najpre Ves Mičel, ali se on povukao početkom ove godine i trenutno ga zamenjuje Filip Riker, dok je na ključnoj operativnoj poziciji zamenika pomoćnika državnog sekretara zaduženog za naš region najpre bio Brajan Hojt Ji, pa onda Metju Palmer – novimenoivani specijalni izaslanik predsednika za region. Bez obzira što se u medijima potencirala bliskost Mekmastera ili Hojt Ji regionalnim interesima Albanaca ili Bošnjaka, odnosno veći stepen razumevanja Džona Boltونا, pa potencijalno i Metjuja Palmera za Srbe – personalne promene nisu sa sobom donosile i radikalne izmene politike prema regionu. Zbog svega navedenog, treba očekivati u perspektivi povećanje američkog delovanja u ovom delu sveta, uz ne naročito velike promene u pristupu – bez obzira na to toga će se sve Tramp promeniti u svom spoljnojpolitičkom timu i bez obzira na to da li će građani novembra 2020. promeniti Trampa na mestu predsednika (što trenutno deluje kao manje verovatna opcija).

* Fakultet političkih nauka
Univerziteta u Beogradu

DA LI JE UČEŠĆE SAD U POSREDOVANIM PREGOVORIMA BEOGRADA I PRIŠTINE NUŽNO

KAKO (D)REŠITI „KOSOVSKI ČVOR“

Marko Đačić*

Vremena su teška, a prema najavama glasnogovornika usvojene politike naše države predstoje nam još teža. Zlonamerni, i skloni matematičkom pojmovnom aparatu, rekli bi da u prethonoj rečenici možemo utvrditi samo jednu poznatu: teško. Merenje te težine svakako bi bio Sifov posao. Težinu osećamo, trpimo, a prag bola junački podižemo. Nije jasno o kojim se vremenskim horizontima radi, šta je sadržaj politike koja je usvojena i, ovaj put dobronamerni bi se pitali, kako da teret tih vremena odstranimo, ublažimo ili na neki način uspešno savladamo. Izgleda da ni sami ne možemo da odolimo nerazumnoj, ali nekako uvek primamljivoj potrebi podela na nas i druge, dobre i loše, patriote i izdajnike. Opravdanje olako pronalazimo u obrascu političkog diskursa koji nas, ne našom voljom, svakodnevno okružuje. Ali ipak, kao zainteresovana javnost se istom učestalošću pitamo, kako isploviti iz kovitlaca bogatstva siromašnih informacija?

Kosovo i Metohija, Kosovo sa zvezdicom, sever Kosova, Kosmet, naša južna srpska pokrajina (pleonazam je nameran, prim. aut.), prištinske institucije i tako u nedogled, decenijama su „tumor“ u telu jedne male države sa kojim želimo da živimo, ali ne znamo kako da izlečimo. Lečenje je dugo, bolno i skupo, sa povremenom nadom u spas, ali i čestim očajem i osećajem nemoci koji nas letargijom udalji od konačne „pobede“. Na um nam pada i jedan davno sačinjeni izveštaj, koji baš kao ni ovaj tekst nije razmatrao konačna rešenja i večite istine Kosova i Metohije. Nalik nama, suočio se sa oskudnim informacijama koje su posledica prepuštenosti ovog pitanja politici, propagandi i raznoraznim za-interesovanim stranama koje žele da nešto (ne) saznamo. A i da znamo, sumnjam da bismo išta mogli da uradimo. Odavno su pokušaji izgradnje „lokalnog vlasništva“ i autohtonih inicijativa otupeli zubne na testu praktične primene u glavi izvanredno zamišljenih ideja. Postali smo brend izvoznika problema i uvoznika instant rešenja, kakazi bismo rečnikom ekonomiste. Čini nam se da smo, uz mnogo opravdanih razloga, postali pesimisti povodom sopstvenih sposobnosti i pregovaračkih znanja da postignemo dogovor i samostalno rešavamo otvorena pitanja. Poput Tarantije, živopisnog lika romana Oblomov Ivana Gončarova, ličimo na čoveka koji je „uvređen nepravdom ili mu se ne priznaje neka vrlina“, a koji, opet, ima snažan

karakter koga goni sudbina kojoj se pokorava preko volje, uporno ne želeći da klone duhom.

Još od mnogo puta u javnosti tumačenog Save-todavnog mišljenja Međunarodnog suda pravde (22. jula 2010. godine) i posledične Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (9. septembra 2010. godine), u rešavanje pitanja Kosova i Metohije svojevoljno smo uključili aktore koji su prihvatljivi za obe strane u sporu. Kriza nije izmeštena iz „evropskog dvorišta“ i bila je pravi zadatak za novoformirane institucije Evropske unije za vođenje spoljnih poslova. Strategija apsolutne neprihvatljivosti rešenja koja dolaze „sa strane“, bilo da ih nudi izaslanik Generalnog sekretara UN (Kai Eide ili Marti Ahtisari), ili da dolazi od Kontakt grupe (naročito u periodu krajem 2005. godine) sada je ublažena uviđanjem potrebe da se (ipak) razgovorima dođe do kompromisa. Deluje nam prilično udaljeno 8. mart 2011. godine kada su Beograd i Priština započeli, posredstvom Evropske unije, razgovore o tehničkim pitanjima. Dnevni red i intenzitet posredovanja bivali su vremenom sve snažniji i bogatiji, rezultati u vidu „stvaranja“ rešenja pojedinih pitanja nisu izostajali, ali se celokupna slika u tih osam i po godina nije mnogo promenila. Iako su

Ne bi trebalo gajiti iluzije o predvodničkoj ulozi SAD u rešavanju kosovsko-metohijskog pitanja, nalik onoj iz sredine devedesetih. Okolnosti međunarodnog okruženja sada su izmenjene. Ipak, ono što je ostalo isto jeste da bez aktivne američke uloge nije moguće postići održivo rešenje

se razgovori o tehničkim pitanjima pretočili u političke, a nivo predstavljanja svih strana dostigao najvišu tačku, sveobuhvatna normalizacija odnosa Beograda i Prištine i dalje nije na vidiku običnog, ali politički zainteresovanog građanina.

Da li je Evropska unija kadra da započet, unapred poznato težač, i posao na kome nije pogodno tle za jednog racionalnog diplomatu da gradi svoju karijeru, završi na uspešan način? Da li je moguće putem kojim se odavno krenulo doći do sporazuma sa čijom će primenom moći da žive i Srbi, i Albanci, i ostali narodi ovog podneblja. Vratimo se nekoliko decenija unazad. Prve dve godine Klintonove administracije Amerikanci se nisu preterano mešali u jugoslovensku krizu. I ponešto što su uradili, često nije proizvelo tražene ishode. Trajanje takve politike „međukoraka i izbegavanja teških odluka“, kako ih je nazivao ambasador Zivorad Kovačević, bilo je kratkog daha. Posmatrajući neuspehe raznovrsnih inicijativa za mirno okončanje sukoba

Kada se politička odluka usvoji, SAD imaju resurse da je i sprovedu, što Evropi gotovo potpuno nedostaje: Srpski šef diplomatije Ivice Dačić i visoka predstavnica EU za spoljnu politiku Federika Moggerini

Foto: EPA-EFE / ROBERT GHEMENT

u Bosni i Hercegovini, savetnik za nacionalnu bezbednost predsednika Klintona, Toni Lejk, žustro se založio za „novi kurs“ u američkoj spoljnoj politici prema regionu. Diplomatski napor Evrope toga doba, poput Klinkel-Zipeove inicijative i Luksemburškog plana, doživeli su neuspeh, a predvodnik u rešavanju problema postaju SAD. Ostatak istorije jugoslovenske krize odavno je svima poznat.

Današnje okolnosti su umnogome drugačije. U proleće te 1995. godine često se moglo čuti da su odnosi SAD i evropskih sila loši gotovo jednako kao onda kada je 1956. godine izbila Suecka kriza.

* Fakultet političkih nauka
Univerziteta u Beogradu

SRPSKO-AMERIČKI ODNOSI KROZ LUPU ISTORIJE – KOLIKO SE(BE) POZNAJEMO?

Stevan
Nedeljković*

U skoro se navršava 136. godina diplomatskih odnosa Srbije i Sjedinjenih Država. Na tom dugom putu prošli smo gotovo sve postojeće faze u međudržavnim odnosima, od nezainteresovanosti, upoznavanja, savezništva, prijateljstva i neprijateljstva, da bi se poslednjih godina naše dve države nalazile u nekoj vrsti partnerskog statusa. Ekonomska, kulturna, naučna, a posebno saradnja među građanstvom, odvijaju se danas bez trzavica, zastoja i na obostranu korist. Izuzev ekonomije koja je bila ograničena međunarodnim sankcijama, ostali vidovi interakcije nisu prestajali ni u najtmurnijim danima. Sa druge strane, politički odnosi u post-hladnoratovskom razdoblju mogu se sažeti pod diplomatsku floskulu Džozefa Bajdena, izrečenu još 2009. godinu dana posle proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, 'slažemo se da se ne slažemo...', ali razgovaramo otvoreno'.

Više od veka, sve do kraja Hladnog rata, bilateralni odnosi Srbije i Amerike bili su na visokom nivou. Istina, nismo se uvek slagali, ni razumeli. Čak i u eri iskrenog prijateljstva naših država, toliko retkog u međunarodnim odnosima, koje je vladalo za vreme Velikog rata, nije američkom predsedniku Vilsonu bilo jasno zašto toliko čeznemo za ujedinjenjem svih južnoslovenih naroda. Nije li prirodnije, kada je već krvlju žrtava plaćena cena, ostvariti vekovni san o ujedinjenju srpskog naroda pod jednim vladarom, u okviru jedne države? Iz današnje perspektive, odgovor je sigurno jasniji, ali nije uvek lako proniknuti u tajne budućnosti...

U čemu se to razlikujemo i šta to ne razumemo?

U odnosima Srbije i Sjedinjenih Država uvek je postojala asimetrija, geografska, demografska, i iznad svega asimetrija moći. Nama je uvek bilo teško da je prihvatimo, i ne samo u odnosu sa Amerikom. Večiti tragači za pravdom, 'slobodoljubivi' i 'pravdoljubivi', kako

našoj ulozi stožera, iako je takva uloga već neko vreme bila u krhotinama. U isto vreme, nismo razumeli američki strateški pristup u kome se, po tradiciji, države dele na 'naše' i 'one druge'. Malo je reći da smo poslednjih decenija mi, uglavnom, bili 'oni drugi'.

Sa druge strane, ni Sjedinjene Države često nisu uvažavale, neretko ni uviđale, posebnosti država sa ovog prostora. Daleke i beznačajne bile su im balkanske podele i međe, koje su kroz prizmu američke različitosti izgledale krajnje trivijalno. Nije američka politička elita razumela da rešenja skrojena u Vašingtonu, na oko razborita, nisu uvek bila primenljiva. Zahtevi hitrosti često su prevladavali razloge održivosti, a ishodi su rađali zadovoljene i nezadovoljne države, sejući klicu novih sporova.

Užasi post-hladnoratovskog razdoblja i hiperbola nerazumevanja

Kulminacija svih srpsko-američkog nerazumevanja jeste post-hladnoratovsko razdoblje. Američka uloga u bombardovanju

Upoznavanje sa vlastitom istorijom vraća ponos i nadu: Dejvid Vujić, poslednji preživeli član „srpske sedmorke“ iz programa Apolo
Foto: FoNet / NENAD ĐORĐEVIĆ

Savezne Republike Jugoslavije 1999. godine i neskrivena podrška nezavisnosti južne srpske pokrajine, ključne su odrednice današnjih političkih odnosa Srbije i SAD. Šta više, ovi događaji zamaglili su decenije dobrih, katkad i prijateljskih odnosa. Prema istraživanju koje je rađeno početkom 2018. godine, 68 odsto studenata u Srbiji ističe da je njihova prva pomisao na Sjedinjene Države negativna ili

prevashodno, bili neprijatelji. Pukim pogledom na istorijske događaje, jasno je da takav stav nije utemeljen u činjenicama. Čini se da je stav mladih akademaca uslovljen sa četiri ključna faktora: prvo, heuristikom dostupnosti (procenom činjenica zasnovanom na vlastitom skorašnjem iskustvu), drugo, heuristikom sidrenja (uzimanjem referentne tačke kako bi se nadomestilo neznanje ili nesigurnost), treće, nezainteresovanost (prema istraživanju koje je sproveo Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative, 64,1 odsto studenata nije zainteresovano za vesti koje se odnose na Ameriku) i četvrto, ulogom medija (51,5 odsto studenata izjasnilo se da informacije, pre svega, pribavlja iz medija). Simbioza sva četiri navedena faktora uslovlja je da ranija istorija bude prilično zamagljena i odsutna iz medija, obrazovnih programa i znanja građana.

Da li je išta drugačije u Americi? Ne. Amerikanci, velikim delom sumnjičavi prema preookeanskom angažovanju svoje države i tek povremeno zainteresovani za događaje van svojih granica, ne bi se mogli zakleti da znaju geografski položaj naše države. U

američkim medijima po pravilu smo bili 'loši momci' i izvor regionalnih nedaća. Izuzimajući izveštavanja o uspesima naših sportista i retke afirmativne vesti iz oblasti kulture, o Srbiji i Srbima se u Americi pisalo isključivo u kontekstu sukoba, kriza, turbulencija, izloženosti ruskom uticaju i slično. Kada bi prosečni Amerikanac 'slikao' srpsko-američke odnose, teško da bi prevladavale vesele boje. Ruku na srce, nismo ni mi učinili previše na javno-diplomatskom polju da bi ta slika bila donekle izmenjena.

Koliko se poznajemo?

Ukoliko zagrebemo ispod površne političke retorike, koja se putem medija i kognitivnih prečica preliva i na svest građana, shvatićemo da se malo poznajemo. Tek poslednjih godinu-dve u srpskoj javnosti se učestalije javljaju vesti o istorijskom savezništvu Srbije i Sjedinjenih Država i bezgraničnoj solidarnosti za vreme Velikog rata ili 'Operacije Halijard'. Vudro Vilson i Mihajlo Pupin izronili su kao obnovljeni simboli nekadašnjeg prijateljstva.

Članci u dnevnim i nedeljnim novinama,

Ukoliko zagrebemo ispod površne političke retorike, koja se putem medija i kognitivnih prečica preliva i na svest građana, shvatićemo da se malo poznajemo. Tek poslednjih godinu-dve u srpskoj javnosti se učestalije javljaju vesti o istorijskom savezništvu Srbije i Sjedinjenih Država

reklamni bilbordi i TV prilozi podsetili su nas vreme savezništva naših država. Nedavno je pokrenuta i inicijativa za podizanje spomenika Vudrou Vilsonu u Beogradu (nedaleko od mesta gde je do Drugog svetskog rata postojao tzv. 'Vilzonov trg'). Takvi koraci nesumnjivo su dobri, ali zaustaviti se tu bilo bi pogrešno. Srpsko-američki odnosi znatno su više od pojedinaca Vilsona, Pupina, Tesle, Kenana, pa i Klintonu i Miloševića. Valja se podsetiti zaboravljenih, na primer Alekse Mandušića (Jake Alex Mandusich), dobitnika medalje časti u SAD, Nikole Trbojevića (Nicholas J. Terbo), vlasnika više od šezdeset patenata u oblasti automobilske industrije, Džona Frontigema i Mejbl Danlop Grujić, ljudi koji su na sebe preuzeli teret staranja o srpskoj ratnoj siročadi za vreme Velikog rata i mnogih drugih koji su oblikovali Srbiju, Ameriku, ali i svet.

A poznajemo li sebe?

Pogledom ka zajedničkoj Srbiji i Amerike, u 'HD rezoluciji', nametnulo se jedno pitanje važnije od svega navedenog, poznajemo li sebe? Opšti je utisak da dani tmine nad Srbijom ne prolaze. Kumulonimbusi nas već decenijama natkrivaju, toliko da smo gotovo zaboravili kako izgleda sunce na horizontu. Vojno poražena, ekonomski devastirana i demografski ispražnjena Srbija, ne pruža puno razloga za optimizam. Čini se da posle svih nedaća koje smo kroz istoriju prošli Srbiju napušta i nada u bolje sutra. U takvim okolnostima rađa se defetizam prema sadašnjosti i budućnosti. Šta više, dovodi se u pitanje i prošlost.

Imamo li prava na to? Da li je zaista potrebno da nas drugi podsećaju da smo deo sveta, veliki i izuzetni? Kako je došlo do toga da zaboravimo da smo zapravo graditelji sveta kakvog danas poznajemo, a ne crna ruva na rubu civilizacije? Vekovima su vrli pojedinci iz Srbije prelazili trnoviti put 'od pašnjaka do naučenjaka', često bez cvonjka, ali nikada ne gubeći nadu. Nisu je naši preci gubili ni u najmračnijim periodima naše istorije, nemamo ni mi na to prava danas. Zato je serijal spotova 'Vi ste svet' i podsećanje na Mihajla Pupina, 'Kosu', Miru Trailović, Milojka Vucelića i 'Srpskih Apolo 7' dobar podsticaj da se ponovo upoznamo sa vlastitom istorijom i povratimo ponos i nadu. Jer Srbija i njeni građani jesu svet!

* Fakultet političkih nauka
Univerziteta u Beogradu

Čak i u eri iskrenog prijateljstva naših država, toliko retkog u međunarodnim odnosima, koje je vladalo za vreme Velikog rata, nije američkom predsedniku Vilsonu bilo jasno zašto toliko čeznemo za ujedinjenjem svih južnoslovenih naroda

nas američki zvaničnici pre punog stoleća opisaše, radije su čitali Kanta nego Tukidida. Nikada nismo istinski razumeli prirodu moći i činjenicu da moral i pravda, (pre)često, nemaju značaja kada je u pitanju ostvarivanje interesa velikih sila. Nismo prepoznali strukturne promene u međunarodnim odnosima s kraja Hladnog rata, i nije nas napuštao umišljaj o

uglavnom negativna, a ključne asocijacije na SAD su bombardovanje, NATO i Kosovo.

Ukoliko se ovakvi pokazatelji mogu objasniti, čak i opravdati, događajnom bliskošću i užasima kojima su građani naše države bili izloženi, onda takve vrste objašnjenja nema za stav 79,9 odsto studenata da su Srbija i Sjedinjene Države kroz istoriju,